

גיליון

חיבת העבודה

מעובר מתוכן שיחותיו של הגה"צ
רבי חיים יוסף בירדמן שליט"א
אב"ד חסידי לעזוב

אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף
וזהב וגו' (כב, יח)

מידות טובות

ברש"י "למדנו שנפשו רחבה, ומחמד ממון אחרים", דממה שאמר "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב" שמענו שהיה תאב שיתן לו מתנות כאלו, ורק לא היה בידו לעבור את פי ה', והכי שנינו בפרקי אבות (פ"ה משנה יט) "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע", עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע, מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת".

ויש להקשות קושיא חזקה, דמשנה ערוכה היא (אבות פ"ו משנה י) "אמר רבי יוסי בן קיסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד [במפרשים כתבו, שהיה זה אליהו

הנביא זכור לטוב, שניסה אותו בזה], ונתן לי שלום, והחזרתי לו שלום, אמר לי, רבי מאיזה מקום אתה, אמרתי לו, מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני, אמר לי, רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות, אמרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה", ולמה א"כ מזכירים אותו לשבח, הלא גם בדידה אפשר לומר שהיה חומד ממון אחרים ח"ו.

וכמה תירוצים איכא בדבר, א. לרבי יוסי בן קיסמא הציעו לו שיבא לדור אצלם, ובשכר זה "אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות", ולכן שפיר ענה ממין הטענה, דגם אם יביאו לו "כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה", משא"כ גבי בלעם, שלא הציעו לו כי אם כבוד בעלמא, שבלק הבטיחו שאם יבא אליו "כבד אכבדך מאד", ולמה אם כן ענה להם על כסף וזהב, אין זה אלא שיש להוכיח מזה שהיתה נפשו רחבה ומתאוה לממון אחרים.

פניני עבודה

א. יש לדייק בלשון המשנה שלא אמרו "ושלשה דברים הללו מתלמידיו של בלעם הרשע", רק שלשה דברים אחרים", מדייק בזה מהרש"א (ב"ב עח:): שאינו מספיק במה שיהיה לאדם רק המידות טובות של אברהם אבינו, אלא צריך גם מעט משלשה דברים האחרים גם כן, ולדוגמא אם יהא עניו ושפל יותר מדאי יפול בייאוש ח"ו ולא יעבוד את ה' כראוי, וכן בשאר הדברים, כי מדת עין טובה בשלימות אינה טובה, מפני שלרשעים אסור להתנהג בעין טובה, לפיכך יכלול ביניהם, שיתנהג בעיקר עם עין טובה נפש שפלה ורוח נמוכה, אמנם יערב בהם גם מעט עין רעה לרשעים, וכן יגבה לבו בדרכי ה' לקנות עזות דקדושה בנפשו, ולכן נקט התנא "שלשה דברים אחרים" ללמדנו שעצם המידות יש בהם גם חלק טוב.

מו"ח הגה"צ רבי נתן געשטטנער זצ"ל בעל ה'להורות נתן' היה אומר בשם הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע שהסביר בדרך משל את דברי המשנה (אבות פ"ה משנה כ) "עז פנים לגיהנם, ובושת פנים לגן עדן", למה הדבר דומה, לבן בליעל שהשוטרים הובילו אותו לפני השופט, ובטרם שמע השופט במה מאשימים אותו, אמר "עבור הפרצוף שלך - מגיע לך לשבת בכלא למשך שנה, עכשיו נשמע מה עוד עשית כדי להוסיף להענישך על כך", כלומר שחזותו הוכיח עליו שהוא פושע וגנב, ויש להענישו על כך גם אם אין עדים ברורים על הפשעים שעשה, ואח"כ יש להוסיף ולהענישו על מה שתפסו אותו בקלקלותו, וזה גם מה שאמר "עז פנים לגיהנם" אף בטרם שמענו עוונותיו, ולאידך גיסא "בושת פנים לגן עדן" גם בלא תשלום שכר על מצוותיו. ונראה שכעין זה גם הכוונה בדברי מהרש"א, דצריך שעיקר מהותו של האדם יהיו במידות טובות ובמידותיו של אברהם אבינו, ואז יוסיף מעט לערב דברים אחרים כדי שיתקיימו הדברים בידי.

ב. מקשים העולם, מה שאלה היא זו, והלא כל מי שיפתח עיניו ויסתכל יראה חילוק גדול ועצום בין תלמידיו של בלעם לתלמידיו אברהם, שרחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב, ומה אם כן שואל התנא "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם", דמשמע שיש בהם איזה צד השוה ביניהם.

ותירצו צדיקים, דהנה כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע ב'פרי צדיק', שבאמת היה בלעם דבוק בבורא יתב"ש, שהרי ראה מחזה ש-ד-י, ער האט גיפלאקערט פארן באשעפער, והיה נופל וגלוי עינים [והכי נמי מוכח ממה ששינו (סנהדרין ז). שבלעם אין לו חלק לעוה"ב, ולכאורה מדוע יעלה על הדעת שיש לו חלק לעוה"ב שצריך למעט, אין זה אלא שמצד עצמו היה דבוק ה', אלא שמעשיו היו מקולקלים], אך לתלמידיו לא הצליח להעביר את הפנימיות שלו, והיינו טעמא, כי היו מידותיו מושחתות ורעות, ולכן הגם שהיו תלמידיו נראים כלפי חוץ כמי שמדקדקים בקלה כבחמורה מכל מקום היו רקובים במידותיהם בפנים, ומעתה שפיר אמרו "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם", כי לא היה ניכר כלפי חוץ מי הוא תלמידו של בלעם, ולכן מיינץ התנא שלא יסתכלו על עבודתם בתורה ותפילה, אלא יבדקו אחרי מידותיהם, כי שם ניכר החילוק ביניהם.

ובזה מובן עוד מאי "תלמידיו של בלעם", וכי צריך רבי שילמדו כיצד להתנהג בגאווה ובעין רעה, והלא לב האדם רע מנעוריו ומושך אותו למידות רעות אלו, ואף מבלי שילמד כן מרבו יתנהג כן, אך להאמור יובן, כי לרמות את העולם ולהתראות כלפי חוץ כ'מר בר רב אשי' ובפנים להיות רקוב ומקולקל זה אי אפשר לעשות מעצמו, אלא צריך ללמוד כן מבלעם הרשע...

מצינו שדיבר פעם כמו קל שבקלין צריך להוציא את הדברים מפשטן ולהסבירם, משא"כ גבי בלעם הרשע בעל כרחך היו כל דבריו לרעה". והכי נמי גבי רבי יוסי בן קיסמא, דכיון שהיה צדיק גמור בודאי היתה לשמים, ולא התכוון להנאת עצמו ולהוסיף כסף וזהב, משא"כ בלעם כשדיבר מילי דעלמא על כסף וזהב בודאי התכוון פשוטו כמשמעו, שהיתה נפשו רחבה וחומד ממון אחרים.

ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו (כב, כא)

■ ישראל קדושים וטהורים ■

ברש"י "ויחבוש את אתונו - מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה, שחבש הוא בעצמו. אמר הקב"ה, רשע, כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו", לפי פשוטו אינו מובן מה ענין זה לזה, תינח אם שניהם היו עוסקים בדבר אחד היה שי"ך לומר לבלעם שכבר קדמו אברהם, אבל כאן הלך בלעם לקלל נגד רצון ה' ואילו אברהם הלך לעקידה לעקוד את יצחק על גבי המזבח כרצון השי"ת, ואין שי"ך לומר "כבר קדמך אברהם".

והסבירו צדיקים, שבלעם הרשע רצה להכניס רגל בעבודת ה', כלומר שילמדו בני ישראל ממנו את מדת הזריזות, וילמדנו ממנו ק", ומה רשע כמותו השכים לקום בבוקר כדי לקלל את ישראל נגד רצון השי"ת, כ"ש שכל יהודי יתאמץ להשכים בבוקר לעשות רצון השי"ת, ועל זה אמר לו הקב"ה "רשע, כבר קדמך אברהם", ושוב אין בני ישראל זקוקים ללמוד מדת הזריזות מאותו רשע, אלא ילמדו ממקור טהור כמו אברהם אבינו.

ב. רבי יוסי הזכיר "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם", וזה לא יתכן כלל שיגיע לאיש אחד, כי איך ישארו כולם בלא כלום, ומזה מוכח שהיתה כוונתו להפליגו בדברים בעלמא, ולא שהיה מתאוה להשיגו אלא גוזמא בעלמא נקט, משא"כ בלעם הזכיר מדה "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב", שימלא את כל חלל הבית בכסף וזהב, וזה ודאי שי"ך, בפרט למלך שאין דבר עומד מלפניו, ומזה מוכח שהיה חומד ממון זה. ולא עוד אלא שהזכיר "מלא ביתו" של בלק ולא אמר "מלא ביתו" של בלעם, כי ידע שהמלך בודאי דר בארמון המלוכה, וביתו גדול הרבה משלו, ועל כן רצה שימלאו מלא ביתו של בלק דוקא, כי אז יקבל יותר ממון.

ג. ממה שאמר בלעם "לא אוכל לעבור את פי ה'" משמע שהיה רוצה את הממון, ורק היה נאלץ לדחות את ההצעה מפני שאין בידו לעבור את פי ה', ומכאן שנפשו רחבה, משא"כ רבי יוסי ענה ואמר "איני דר אלא במקום תורה", כלומר שמרצונו הטוב איני חפץ בכל הממון שבעולם, ואינו רוצה כי אם לדור במקום תורה".

ד. עוד תירצו, שאצל יעקב אבינו מצינו שאמר (בראשית כט, כא) הבה את אשתי, וברש"י תמה "אפילו קל שבקלין אינו אומר כן, אלא להעמיד דורות", ואילו גבי בלעם מצינו שאמר דברים ערבים וברך את ישראל ברכות רבות, ואעפ"כ ביארו חז"ל את כל דבריו שהתכוון בהן לקללה, ולכאורה ישאל השואל, מדוע את דברי יעקב מתרצים לשבח, ואילו דברי בלעם מפרשים לגנאי, רק התשובה פשוטה היא, שהכל תלוי מי הוא האומר ולא מה הוא אומר, וכיון שיעקב היה איש תם יושב אוהלים על כן מתרצים כל דבריו למעליותא, ואף אם

פניני עבודה

ג. וכעין מה שמסופר בגמרא (ב"ק לח.) "רב שמואל בר יהודה שכיבא ליה ברתא, אמרו ליה רבנן לעולא קום ניזיל גינחמיה, אמר להו, מאי אית לי גבי נחמתא דבבלאי דגידופא הוא [לא רצה ללכת אליו, מפני שהוא מגדף כלפי מעלה ח"ו], דאמרי: 'מאי אפשר למיעבד', הא אפשר למיעבד עבדי?!" [ועי' ש"ס של שלמה' למהרש"ל שדן לפי זה אם מותר לאדם לומר "מה אפשר לעשות", דשמא יש בזה משום לתא דאפיקורסות ח"ו, ועי' בחידושי ה'חתם סופר' ועוד אחרונים שם], והכי נמי אמר אותו רשע, שהיה רוצה לקבל את הממון הרב וכסף וזאת, אך אינו יכול, והצטער על כך.

משא"כ רבי יוסי אמר מרצונו "איני דר אלא במקום תורה", וזה המותר אדם מן הבהמה "אין", שאינו חפץ ברע כלל. עוד אמרו (גיטין סד:) "צרור וזורקו, אגוז ונוטלו" סימן גדלות הוא, ולכאורה מדוע צריך שני סימנים, חדא שיטול את האגוז ואידך שגם יזרוק את האבן, למה אינו מספיק במה שזורק את האבן לחודיה, והלא מזה גופא מוכח שהצרור פסולת היא, ואין לו חפץ בה, רק מוכח מכאן שאינו מספיק במה שרק דוחה את הרע, אלא שמרצונו טוב בוחר לדור אך ורק במקום תורה, וזה סימן לחכמת התורה.

ד. מספרים, שפעם נכנסו שני אנשים אל הגאון בעל ה'חזון איש' זצ"ל, וסיפרו לפניו שמציעים להם שידוך, והם חושבים שאפשר לגמרו בסימן טוב, אך ברצונם לקבל את ברכת החזו"א, אדהכי והכי סיפרה אבי הנערה לחזו"א, שבתו מוכנה "להקריב את עצמה למען התורה", ולכן ראויה היא שתקבל חתן תלמיד חכם, ויהי כשמוע כן החזו"א אמר לאביו של הבחור שלא יעשה את השידוך, כי משמע ממה שהיא אומרת שהיא מוכנה "להקריב את עצמה" למען התורה שמצד רצונה היתה רוצה "לעשות חיים אחרים", אלא שהיא מוותרת ומקריבה את רצונותיה למען התורה, ואין זה נכון, רק צריך האדם לחיות עם התורה, שהתורה תהיה החיים שלה, באופן של לכתחילה ולא בדיעבד.

ה. ואפשר להוסיף על זה, כי גם כאשר עוררו אותו מן השמים לחזור למוטב, וכמו שנאמר (כב, לד) "על מה הכית את אתונך" ופירש הספורנו "כי בראותך אלה האותות היה לך לשער שהליכתך בלתי רצויה, והיא לא תצלח", רצ"ל שהיה עליו לדעת דמה שלא הלכה האתון בדרך ומה שלחץ את רגלו היו עבורו סימן מן השמים שלא ללכת להתחיל עם ישראל, ואיך אינו מתעורר מזה להטיב מעשיו ולשנות דרכיו, וזה היה התוכחה שאמרה לו האתון, שכל המאורעות בעוה"ז באות לעורר את האדם שלא ישקע בגשמיות, אלא יתעורר לעבודת השי"ת, אבל אותו רשע המשיך ללכת בדרכו הרע ולא התייחס לכל הסימנים שנשלחו מן השמים.

ו. אא"ז הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע היה אומר, על מה שדרשו חז"ל (במדב"ר פרשה יט, יד) את הפסוק (שמות לד, י) "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה - בישראל לא קם, אבל באומות העולם קם", זה בלעם הרשע, כי ידועים דברי הזה"ק "איתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא ובכל נפשא ונפשא", שכל יהודי יש לו ניצוץ מנשמתו של משה רבינו, אמנם הבחירה ניתנת בידו אם יקבל את חלק הקדושה ממשה רבינו או ח"ו מהצד השני של בלעם הרשע.

פעם איקלע הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע אל העיר שפאלי, ושלח לברר אם יש בין תושבי העיר הזוכרים עוד את הסבא קדישא משפאלי זי"ע, ואכן לאחר חיפוש מחיפוש מצאו זקן אחד שעוד זכה לקבל פניו, שאלו הרה"ק מטאלנא אם זכור לו איזה דבר תורה מהסבא קדישא, נענה האיש והשיב בחיוב, ופתח ואמר בשמו, שאצל בלעם כתיב (במדב"ר כד, יז) "נאם שומע אמרי א-ל ויודע

להזכיר את שמך, רק יזכירו שמו של אברהם אוהבי, ועצם הזכרת שמו יוסיף להכניס אהבת תורה ויראת שמים בלב צעירי הצאן.

וישם ה' דבר בפי בלעם וגו' (פג, ה)

חסדי ה' כי לא תמנו

כתב ה'חתם סופר' שבכל אותה תקופה שניסו בלעם ובלק לקלל את ישראל לא ידעו בני ישראל כלל מכל אותה מאורע, שהרי עמדו בלעם ובלק בראש ההר ואילו בני ישראל היו עסוקים איש איש בעסקיו ולא ידעו כלל מה זוממים הרשעים לעשות, והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו לא זעם ולא כעס בכל אותם ימים, ועוד הפך את הקללה לברכה מבלי שידעו כלל מאיזה אסון גדול ניצל, ואע"פ שלא התפללו על הצלתם חמל עליהם ה' והצילם.

והיינו דכתיב (מיכה ו, ה) "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב, ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל, למען דעת צדקות ה'", כי כשם שבימים ההם לא ידעו בני ישראל כלל שהקב"ה מציל אותם מפני רודפיהם ושונאיהם, כן בכל הדורות צריך להודות ולשבח על הניסים הרבים שהקב"ה גומל עמנו בכל עת ובכל שעה, ואע"פ שאין אנו יודעים כלום עלינו להודות להלל להקב"ה על כל צעד ושעל, כי פעמים רבות איננו יודעים כמה ניסים והצלות עשה עמנו קוב"ה, וצריך להכיר טובה גם עליהם".

ועומק הדברים הוא, על פי מה שהסבירו מה שהביא רש"י (תחילת פרשת תולדות) שיצחק ורבקה התפללו להיפקד בדבר ישועה ורחמים ושיולדו להם ילדים, אמנם "ויעתר לו ה' - לו ולא לה, שאינו דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע", שהתקבלה תפילתו של יצחק ולא של רבקה בגלל שהיתה בתו של לבן ונכדו של בתואל הרשעים, ולכאורה נשאלת השאלה, אדרבה איפכא מסתברא, שמעלתה גדולה יותר שבחרה בדרך טובים אע"פ שהוריה היו רשעים, משא"כ יצחק שהתחנך בביתם של צדיקים א"כ פשיטא שילך בדרכיהם, ולמה מעלתו גדולה יותר, ותיצרו צדיקי קמאי, שבודאי יתכן שמעלתה של רבקה גדולה יותר, שהיא עזבה אורחותיהם של הוריה ובחרה בדרך טובים, אמנם בשעה שפעלו להוליד נשמתו הקדושה של יעקב שלימתא לא היה שייך להזכיר שום דבר רע כלל, ולכן לא יכלו להעלות תפילתה של רבקה שתבקיע חומות המקטרגים, כי כל מעלתה היא במה שהיא בת רשעים, וא"כ יצטרכו להכריז בשמים "שיכניסו תפילת צדיקת בת רשע", ונמצא הזכירו שם של רשע, וזה אי אפשר, כי הורתו ולידתו של יעקב היה זך ונקי בתכלית השלימות וללא רבב, עכתו"ד.

וזו היתה תחבולתו של בלעם הרשע, שרצה שכאשר יעמוד מגיד מישרים וידבר לפני בחורי ישראל ותינוקות של בית רבן הקדושים לזרזם על מדת הזריזות יצטרך להזכיר שמו של בלעם הרשע, ובזה יצליח ששמו יזכר באותם מקומות קדושים, ובודאי ישאר איזה רושם ח"ו, לכן אמר לו הקב"ה "רשע, כבר קדמך אברהם", ושוב אין צורך כלל

פניני עבודה

דעת עליון מחזה ש-ד-י יחזה - ובכל זאת איז ער דאך גיווען א בלעם, היינו דאע"פ שזכה להשגות גבוהות ולגילוי נבואה היה רשע גמור, ויהי כשמוע כן הרה"ק מטאלנא הסגיר את עצמו בחדרו במשך שלשה ימים ועשה חשבון הנפש בינו לבין עצמו, בסוף יצא ופסק בוודאות "איך בין ב"ה ריין!", כאומר שפשפש ובדק במעשיו וראה שבשום אופן אינו כמו בלעם... (הובא ב"לקוט כנסת דוד" עמוד צט).

ז. כעין זה הסבירו בליובאוויטש את מנהג ישראל שנוהגים בכמה קהילות הקודש, שכאשר אומרים (תפילת עלינו) "שהם משתחוויים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע" יורקים על הריצפה, והיינו טעמא, כי הרוק נוצר מן הדיבורים, וכיון שאמרנו דברים השייכים לע"ז על כן צריך לירוק, והגם שאמרנו כן בדרך גנאי, לומר שאומות העולם עושים כן ואנו בזים להם, מכל מקום כיון שהזכרנו עניני ע"ז צריך לירוק. והן הן הדברים, שכל המזכיר דבר רע או רשע מוטל עליו אח"כ להתנקות ולהיטהר.

עוד רמז מצינו לכך בפסוק (בראשית לט, ט) שאמר יוסף לאשת פוטיפר, שאינו מוכן לשמוע לדבריה "וחטאתי לאלקים", ולכאורה הוה ליה למימר "וחטאתי לאלקים" בלשון רבים, שאף בני נח מחוייבים בעון גילוי עריות, רק אמר הרה"ק רבי מרדכי מלעכאוויטש זי"ע, שאותו צדיק לא רצה להיכלל עמה אפילו לא בדיבור, וכך אמר, אין לי אתך שום קשר כלל, מטוב ועד רע, לכן אף לא הסכים לומר "וחטאתי" בלשון רבים, כי הצדיק אין לו שום שייכות עם הרע.

ח. ב'אור החיים' הקדוש מפרש פסוק זה, שהרי דיבר בלעם דברי נביאות, ולא רצה הקב"ה שדברים אלו יעברו דרך פיו הטמא, על כן "וישם ה' דבר בפי בלעם" שישמש כחציצה ומסך המבדיל בין פיו לדבר ה', כדי שיוכל לצאת בטהרה. יש להסמיך לפירוש זה מעשה שהיה עם הרה"ק בעל ה'נתיבות שלום' מסלונים זי"ע, שפעם אחת הזכיר דבריו נלהבים של האוה"ח הקדוש בפרשת יתרו על שחשק החושק לנחשק לתת תורה לישראל עי"ש דברים נלהבים כאש להבה, והעיר אחד השומעים שיש כיוצא בזה בדברי האוה"ח הק' בפרשת בראשית על הפסוק (א, כ) "ויכולו השמים והארץ", ואילו אחרים העירו ששם ענין אחר העיר הוא, נענה הרבי והגיב "דבר אחד רואים, אז דער 'אור החיים' איז גיווען א שטיק פייער", שהיה חטיבה של בערת אש להבה, כלומר בין אם מבואר שם ענין זה ממש בין אם לאו, חזינו מדבריו הקדושים שהיה בוער באש דקדושה בכל רמ"ח אבריו וש"ס גידיו. וכן אפשר לראות גם מפירושו כאן, שמרוב קדושתו לא היה יכול להעלות בדעתו שבלעם הרשע יוציא דברי נביאה מפיו הטמא. ואשרי העומדים על סודו.

ט. פעם שאל אחד מגדולי שרי רוסיה את הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין זי"ע [בנו של הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זי"ע], מה דכתיב (תהלים קיז, א-ג) "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו", אטו משום שגבר חסדו על בית ישראל לכן יהללוהו האומים, אתמהא [וכן הקשה הש"ס בפסחים (ק"ח:), וביותר קשה, מה צורך יש בשבח הבא מן הגוים], והשיב לו רבי איצעלע בחכמה, אנו מאמינים בני מאמינים שהקב"ה שומר עלינו מכל צרה שלא תבוא, ופעמים הרבה זוממים אומות העולם עלינו רעות אך הקב"ה ברוב רחמיו מפר מחשבות רשעים ואין זממם יוצא מן המחשבה למעשה, נמצא שיש ניסים הנעשים לישראל והם אינם מכירים בהם כלל מחמת חוסר ידיעה, אך הגוים יודעים מזה והם אומרים שירה מרוב התפעלות בראותם את היד הגדולה שהקב"ה מעניש את הרשעים ומפר מחשבות ערומים, ומזה לומדים גם בני ישראל על מה עליהם לומר שירה, וסיים ואמר לאותו שר "כמו כן אנו איננו יודעים מזימות לבבכם בפטרבורג, אך אנו לי-ה ועינינו לי-ה המפר עצתכם הרעה, ורק אתם הגוים יודעים בחסדיו הגדולים שאינו נותן לכם להפק זממכם לפועל, ולכן אתם המחוייבים להלל ולשבח לה' על זה" (הובא ב'חידושי הגר"ז הלוי' בפרשת יתרו).

ברוך דברים אלו הסבירו מה שאמרה תורה (שמות כב, ל) לזרוק את בשר הנבילות וטריפות לכלבים, "לכלב תשליכון אותו",

של ישראל הוא בכח דיבור פיהם, וכמו שמרומז בפסוק (כב, ב) "לאמורי", שיש להם כח הדיבור, אבל עכשיו ראה בלעם שאין פתחיהן מכוונות זה כנגד זה, ובני ישראל שומרים על עיניהם מראות ברע, וכן יש להם עין טובה אחד לשני, ממילא זוכים מדה במדה שגם הברכה תעבור בראיה בעלמא, וזהו "כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל", זה כח הראיה, ולכן ידע שלא יוכל לנצחם.

ואפשר להסמיק לכך מאמרו של צדיקי קמאי ז"ע, שהרמז באמרם "אין פתחיהן של ישראל מכוונים זה כנגד זה" היינו על דרך אמרם (שה"ש רבה פרשה ה, ג) "פתחו לי פתח כפתחו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם", כי על האדם לעשות מאמץ קטן בלבד ועי"ז פותח לו הקב"ה שערים גדולים של קדושה וטהרה, וזהו שאין פתחיהן מכוונין, שהפתח של יהודי קטן ואילו פתחו של הקב"ה גדול מאד. וזה מה שראה בלעם, שבני ישראל שומרים על עיניהם בשמירה כל דהוא, ואף זה חשוב ומקובל ומרובה לפני השי"ת שמשתעשע עם בני ישראל עם קרובו שמתגברים על יצרם הרע, וממילא משפיע עליהם ברכה מרובה בכח הראיה גרידא, ועל כן הבין שידם תהיה תמיד על העליונה, ולא יוכל להזיק להם.

וכמדומה שאפשר להוסיף על דבריו הקדושים, שכל זה היה בימים ההם שהרשעים עמדו בראש ההר ואילו משה ובני ישראל עמדו במדבר ולא ידעו זה מזה, אך בימינו אנו המצב להיפך, שבחינת בלעם ובלק נמצאים בתוך המחנה, עם כל כוחות הקליפה והטומאה, ומבקשים להרוס את ישראל ולכלותם בגשמיות וברוחניות רח"ל, ואילו משה רבינו עומד בראש ההר ומגן עלינו שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד, כי בזכות שבני ישראל עוסקים בתורת משה זוכים לשמירה מלעילא, ומשה רבינו מלמד עלינו זכויות שבקרוב נזכה לגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל (כד, א)

שמירת עינים

צריך להבין, מה ראה כעת יותר ממה שאמר לו הקב"ה מיד כשרצה ללכת (כב, יב) "לא תאר את העם כי ברוך הוא", ומבאר ה'תפארת שלמה' שיש שני דרכים שהברכה שורה, חדא כגון ברכת כהנים שהקב"ה נתן כח לכהנים לברך את ישראל כשנושאים את כפיהם, אך יש ברכה העוברת על ידי ראיה והסתכלות בעלמא, וכגון מאי דכתיב (תהלים לד, טו) "עיני ה' אל צדיקים", או מה שאמרו בנדרים "כל מקום שנתנו חכמים עיניהם לברכה", והנה בתחילה חשב בלעם שכל הכח

פניני עבודה

ולכאורה כשיש לאדם עדר כבשים, ובבליה נרדם הכלב בשמירתו והצליח זאב להיכנס אל הדיר ולאכול כמה כבשים, מדוע יקבל הכלב משיירי הבשר שהשאיר הזאב, אדרבה היה לנו להענישו על שלא שמר כראוי, אך התשובה לכך היא, שעכשיו ראינו מה נעשה כאשר הכלב נרדם בשמירתו, ומזה נלמד כמה הכלב שומר בשאר לילות האחרים על הצאן, ולכן נתן לו עכשיו שכרו על השמירה. והנמשל מובן, שהקב"ה מגלה לנו פעם אחת כמה הוא שומר עלינו מכל רע, כי אהבך ה' אלקיך, זאת ועוד, שהרי בסוף הצליח בלעם במזימתו להפיל כ"ד אלף מישראל במגפה, ומכאן שברצונו היה להרוג הרבה יותר, אלא שה' עיכב בעדו, ומזה נבין כמה צריך להודות ולשבח על כך.

י. שבעים פנים לתורה, וכיון שמצינו בדברי רבותינו הקדושים פירושים רבים בדברי חז"ל אלו, על כן יש רשות גם לנו לדרוש כפי הבנתינו, ואולי אפשר לומר, דהנה אמרו חז"ל (עירובין סה:) "בשלשה דברים אדם ניכר, בכוסו ובכיסו ובכעסו", ואפשר לומר צד השווה בכל הדברים האלו, שהוא טרוד אז בעניניו, שהוא נמצא באמצע סעודתו, או באמצע עבודתו, וכ"ש כשהוא כועס מחמת נזקיו וכדומה, שאז אפשר לבדוק ולראות מה טובו, כי האדם צריך לשלוט על עצמו באופן כזה שלא יכשל גם כשהוא מבולבל מכל מיני דברים שונים, אלא תמיד יעמוד על משמרתו בגבורה.

וכך יש להסביר מה שאמרו חז"ל (ברכות סא.) "מנוח עם הארץ היה, דכתיב וילך מנוח אחרי אשתו", ויש להתבונן בזה, והלא מנוח המתנינו שנים רבות לבנים, והיה לבם נשבר בקרבם בחששם שימותו עריירי ח"ו, אמנם אחרי המתנה ארוכה התגלה מלאך ה' לאשתו ובישר לה את הבשורה הטובה, ויהי כשמוע כן מנוח התאוה מאד לשמוע את הבשורה מפי המלאך עצמו, כי עדיין היה מהסס וחושש שמה אין זה מלאך ה', ויהי היום, והנה אשתו באה אליו במרוצה שהמלאך הגיע אליהם, ובודאי אפשר לתאר לעצמנו באיזה בלבול נורא היה מנוח שרוי, ולכן נכשל והלך אחרי אשתו, אמנם דוקא מכאן למדו חז"ל שמנוח עם הארץ היה, כי גם במצב זה צריך לשלוט ברוחו ולא לאבד עשתונות. דכשם שלעולם לא ירוץ האדם ברחובות בלא נעליים, גם אם יהיה בבהלה גדולה, כך לא יעשה מאומה נגד רצון הבורא ית"ש.

ונראה שבחינה זו גם היתה במדבר, שהרי לפי החשבון היו במדבר כמה מליון אנשים נשים וטף, כי אם היו שש מאות אלף אנשים מבין עשרים ועד בן שישים, והיו נשים כמספר הזה, ועוד כהנה וכהנה ילדים עד גיל עשרים, וזקנים וזקנות יותר מבני שישים, והלא נסעו מהכא להתם, ויסעו ויחנו, ואעפ"כ בתוך 'הבלאגן' הזה [צא ולמד ממשפחות הנוסעים לחופש לכמה ימים עם ילדים כמה גדול 'הבלאגן', וק"ו בן ק"ו כאשר רבבות משפחות נסעו בצוותא חדא] הקפידו שלא יהיו פתחיהן מכוונין זה כנגד זה, וכאשר הבחין בכך אותו רשע ידע שאין עוד אומה כישראל.

לזכות הבחור **רום בן תמר נועה** אשר נחטף ונמצא בידי גויים ארורים ימ"ש מיום שמחת תורה תשפ"ד שיצא בקרוב מאפילה לאורה בתוך שאר שבויי וחולי ישראל

